UTBET-ÜL-GULÂM (Utbe bin Ebân bin Sam'a)

Evliyânın büyüklerinden. Doğum ve ölüm târihi bilinmemektedir. Babasının adı Ebân bin Sam'a'dır. Rumlarla yapılan bir muharebede şehîd düştü. Vera' (şüphelilerden sakınmak), takvâ (haramlardan uzak durmak) ve zühd (şüpheli olmak korkusu ile mübahların çoğunu terk edip, onları lüzumu kadar kullanmak) sahibi bir zâttır.

Kıymetli sözleri pek çoktur. Buyurdular ki;

Birisi, Rebâh el-Kaysî'ye "Utbe'ye Gulâm denmesinin sebebini bana izah eder misin?" diye sordu. O da "Utbe, ibâdet husûsunda kendisini çok küçük görür ve alçaltırdı. Onun için böyle denmiştir."

Atâ bin Ebî Rebâh bildiriyor: "Utbet-ül-Gulâm ile bir yolculuğa çıkmıştık. Beraberimizde bir hayli kalabalık vardı. Kâfilemizdekilerin hepsi sabah namazını, yatsının abdesti ile kılardı. Gece o kadar çok ibâdet ederlerdi ki, bu yüzden ayakları şişmiş, iyice zayıflamışlar, sanki bir kemik yığınından ibâret bir hâle gelmişlerdi. Sabah olunca, birbirlerine, Allahü teâlânın kendisine itaat edip, beğendiği işleri yapanlara vereceği mükâfatı ve yapacağı ikramlardan, kendisine isyan edip, kötülüklere dalanlara ise, vereceği azaplardan bahsederlerdi. Bu şekilde yollarına devam edip dururlarken içlerinden birisi, bir yere gelince bayılarak düştü. Alnından terler dökülüyordu. Etrâfındakiler ağlaşıyorlardı. Biraz sonra su dökerek onu ayılttılar. Kendisine geldikten sonra, ne oldu diye sordukları zaman, "Bir zamanlar burada bir günah işlemiştim. Onu hatırladım da, ben bu günahı niçin yaptım diye üzüntü ve pişmanlığımın şiddetinden kendimi kaybettim." dedi.

Utbet-ül-Gulâm hazretleri dâima murâkabe hâlinde bulunurdu. Murâkabe, Murakıbı (görüp, gözeteni) düşünerek, dâima onunla meşgûl olmaktır. O, Allahü teâlâdan başkasiyle meşgûl olmaz, devamlı Allahü teâlâyı anar ve hatırlar, O'ndan bir an bile gâfil olmazdı. Ba'zan öyle dalardı ki, gideceği yeri geçer, farkında olmazdı. Birgün, Utbet-ül-Gulâm Abdülvâhid bin Zeyd'in yanına gelmişti. Abdülvâhid ona: "Nereden geliyorsun?" diye sordu. Utbet-ül-Gulâm: "Falanca yerden geliyorum" dedi. Abdülvâhid bin Zeyd, "Oralarda kimseye rastladın mı?" diye sorunca, Utbet-ül-Gulâm: "Hayır, kimseyle karşılaşmadım" dedi. Halbuki oralardan çok kimseler gelip geçiyordu. Fakat, bütün rûhu ve bedeniyle Allahü teâlâ ile meşgûl olduğundan, yanından geçenlerin farkına bile varmamıştı. (Bu durum, hükümdâr yanlarından geçerken, hizmetçilerinin onun heybetinden, hiçbirşeyin farkına varmaması ve düşünceye dalan birinin, ba'zan etrâfında olup bitenlerin bile farkında olmaması gibidir.)

Utbet-ül-Gulâm hazretleri günahlarını düşündüğü zaman, yemek ve içmekten kesilirdi. Bu durumu gören annesi, "Oğulcağızım! Biraz kendine acı. Hiçbirşey yemiyor, kendine yazık ediyorsun" dediği zaman cevâbı: "Anneciğim; Kendime acıyorum. Fakat beni biraz bırak da, azıcık zahmet çekeyim. Çünkü, inşâallah ilerde bu sıkıntılarımın karşılığını göreceğim" şeklinde olurdu.

Onun yakınlarından birisi anlatıyor: Utbet-ül-Gulâm'ı rü'yâmda gördüm. Kendisine: "Ne durumdasın?" diye sordum. O şöyle cevap verdi: "Senin evinde yazılı bir duâ var. Onun yüzünden iyi muâmele gördüm." Sabah oldu. Evde duâyı arayıp, buldum. Duâ şöyle idi: "Ey sapmışları doğru yola ileten, ey günahkârlara merhamet edip acıyan! Ey düşenlere yardım eden Allahım! Günahkâr olan bu kuluna ve bütün müslüman kardeşlerime merhamet eyle. Bizi öldükten sonra, Peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve sâlih kullarınla haşreyle."

Utbet-ül-Gulâm hazretleri, unu hamur yapar, onu güneşte kurutur, sonra yiyip, “Âhıretin çeşitli ve lezzetli ni’metleri hazırlanıncaya kadar, bu dünyâda kuru ekmek parçası ile bir miktar tuz yeter” der, sıcakta ısınmış olan testisinden de biraz su içerdi. Yakınlarından birisi, “Ekmeğini biz pişirip, sana soğuk su getirsek ne iyi olur, niçin böyle kendin yiyip, sıcak su içiyorsun?” dediklerinde, “Bu kadar bana kâfi. İşte, bu kadarcık birşeyle açlığın ve susuzluğun şiddetini kırmış oluyorum” dedi.

Utbet-ül-Gulâm anlatır: “Canım et istediği halde yedi sene almadım. Fakat sonunda bir miktar alıp, pişirdim. Sonra bir çocuğa rastladım. Onun babası ölmüş, yetim kalmıştı. Elimdeki eti ona verdim.” Bu manzarayı görenler, Utbet-ül-Gulâm’ın “Yoksulları, öksüzleri, esîrleri severek yedirirler.” meâlindeki âyet-i kerîmeyi okuyup, ondan sonra et yediğini görmedik dediler.

Müslim Abâdânî anlatır. Sâlih el-Mürrî, Utbet-ül-Gulâm, Abdülvâhid bin Zeyd ve Müslim el-Esvârî bize gelip, deniz kenarına indiler. Kendilerini bir akşam yemeğe da’vet ettim. Herkes sofraya oturmuştu. Bu sırada görünmiyen birisi: “Ebedî ve ni’metler yurdu olan cennetten, dünyânın geçici zevkleri, nefsin arzu ve istekleri seni alıkor” diye konuşmuştu. Utbet-ül-Gulâm bunu duyunca düşüp bayıldı. Yemekte bulunanlar birşey yemeden kalktılar.

Utbet-ül-Gulâm’ın, bir gece sabaha kadar, “Yâ Rabbi! Bana azâb da etsen, merhamet de etsen seni seviyorum” dediği söylenir.

Anlatılır ki: Utbet-ül-Gulâm bir kumruyu görünce “Eğer Allahü teâlâya benden daha çok itaat ediyorsan, gel elime kon” dediği zaman kumru gelip eline konardı.

Utbet-ül-Gulâm’ın mahzûn ve garip bir hâli vardı. Bu yönüyle Hasen-i Basrî hazretlerine çok benzerdi. Onun da mahzûn bir durumu vardı. O, yatsı namazını kılar, bir miktar uyur, sonra kalkıp, sabaha kadar yatmazdı.

Utbe hazretleri evinin kapısını dâima kapalı tutar, ancak geceleri açık bulundururdu. Şehîd olmasından sonra, evine girdiler orada şu manzarayı gördüler. Kazılmış bir kabir, boyuna geçirilebilen bir zincir.

Rebâh el-Kaysî denen zât anlatır: Utbet-ül-Gulâm ile beraberdik. Kendisine bir miktar hurma almıştı. Akşam vakti sıralarında, rüzgâr esmeye başladı. Bunun üzerine Utbet-ül-Gulâm: “Yâ Rabbi! Canım istediği halde bir seneden beri hurma almamıştım. Fakat hurma yeme isteği bana galip geldi. Yemek için aldım” dedikten sonra, aldığı hurmaları yemeyip, tekrar fakîrlere dağıttı.

Anbese-i Havvâs anlatır: Utbet-ül-Gulâm, beni dâima ziyâret ederdi. Bir gece yanımda kaldı. Seher vakti şiddetli bir şekilde ağladı. Sabah olunca, ona “Bu gece beni çok korkuttun. Niçin öyle ağladın?” dedim. Şöyle cevap verdi: “Ey Anbese! Günahlarım çok. Yarın kıyâmet günü huzûr-u ilâhiye nasıl varırım” dedi ve bu sırada neredeyse yıkılacaktı, onu hemen kucakladım. Utbe! Utbe! diye bağırdım. Bana hafif bir sesle cevap verdi. “Kıyâmet günü hâlimin ne olacağı hatırıma geldikçe kendimi kaybediyorum” dedi. Sonra ağlamaya başladı. Onun bu ağlayışı beni de ağlattı.

O mahzûn bir sesle, gözyaşları dökerek, Allahü teâlâdan, lütuf ve ihsânını dilerdi. O, Kur’ân-ı kerîm okuduğu zaman ağlar, başkalarını da ağlatırdı. Allahü teâlânın korkusundan gözyaşları dinmezdi.

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-6, sh. 226

2) Risâlet-i Kuşeyrî sh. 281, 428, 654, 691, 723

3) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 47